

## X. PHẨM BÁT NHÃ HÀNH TƯỚNG

01

Lại nữa, Bạch Thế Tôn! Các đại Bồ-tát, khi tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa, nên quán như thế này: Cái gì là Bát-nhã-ba-la-mật-đa? Vì sao gọi là Bát-nhã-ba-la-mật-đa? Ai tu Bát-nhã-ba-la-mật-đa? Bát-nhã-ba-la-mật-đa này dùng để làm gì? Như vậy, đại Bồ-tát, khi tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa, thẩm xét, quán sát kỹ, nếu là pháp không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được, đó là Bát-nhã-ba-la-mật-đa. Ở trong cái không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được, thì lấy cái gì để vấn hỏi!

Khi ấy, Xá Lợi Tử hỏi Thiện Hiện: Trong đó, pháp nào là không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được?

Thiện Hiện đáp: Đó là pháp Bát-nhã-ba-la-mật-đa, không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; pháp tịnh lự, tinh tấn, an nhẫn, tịnh giới, bố thí Ba-la-mật-đa, không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được. Vì sao? Vì do nội không, ngoại không, nội ngoại không, không không, đại không, thắng nghĩa không, hữu vi không, vô vi không, tất cánh không, vô tế không, tán không, vô biên dị không, bản tánh không, tự tướng không, cộng tướng không, nhất thiết pháp không, bất khả đắc không, vô tánh không, tự tánh không, vô tánh tự tánh không.

Xá Lợi Tử! Sắc pháp không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; pháp thọ, tưởng, hành, thức, không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được. Xá Lợi Tử! Nhãn xứ pháp không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ pháp không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; sắc xứ pháp không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ pháp không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được. Xá Lợi Tử! Nhãn giới pháp không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; pháp sắc giới, nhãn thức giới và nhãn xúc cùng các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra, không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; nhĩ giới pháp không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; pháp thanh giới, nhĩ thức giới và nhĩ xúc cùng các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra, không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; tỷ giới pháp không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; pháp hương giới, tỷ thức giới và tỷ xúc cùng các thọ do tỷ xúc làm duyên sanh ra, không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; thiệt giới pháp không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; pháp vị giới, thiệt thức giới và thiệt xúc cùng các thọ do thiệt xúc làm duyên sanh ra, không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt

được. Thân giới pháp không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; pháp xúc giới, thân thức giới và thân xúc cùng các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra, không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được. Ý giới pháp không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; pháp pháp giới, ý thức giới và ý xúc cùng các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra, không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được.

Xá Lợi Tử! Địa giới pháp không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; thủy, hỏa, phong, không, thức giới pháp không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được.

Xá Lợi Tử! Pháp thánh đế khổ không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; pháp thánh đế tập, diệt, đạo không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được.

Xá Lợi Tử! Pháp vô minh không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; pháp hành, thức, danh sắc, lục xứ, xúc, thọ, ái, thủ, hữu, sanh, lão tử, sầu, than, khổ, ưu, não không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được.

Xá Lợi Tử! Pháp không nội không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; pháp không ngoại, không nội ngoại, không không, không lớn, không thẳng nghĩa, không hữu vi, không vô vi, không rốt ráo, không không biên giới, không tản mạn, không không đối khác, không bản tính, không tự tướng, không cộng tướng, không tất cả pháp, không chẳng thể nắm bắt được, không không tánh, không tự tánh, không không tánh tự tánh không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được.

Xá Lợi Tử! Pháp bốn tịnh lự không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; pháp bốn vô lượng, bốn định vô sắc không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được.

Xá Lợi Tử! Pháp năm loại mắt không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; pháp sáu phép thần thông không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được.

Xá Lợi Tử! Pháp bốn niệm trụ không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; pháp bốn chánh đoạn, bốn thần túc, năm căn, năm lực, bảy chi đẳng giác, tám chi thánh đạo không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được.

Xá Lợi Tử! Pháp mười lực của Phật không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; pháp bốn điều không sợ, bốn sự hiểu biết thông suốt, đại từ, đại bi, đại hỷ, đại xả, mười tám pháp Phật bất cộng, trí nhất thiết, trí đạo tướng, trí nhất thiết tướng không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được.

Xá Lợi Tử! Pháp chơn như không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; pháp pháp giới, pháp tánh, pháp trụ, pháp định, thật tế, tánh bình đẳng, tánh ly sanh không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được.

Xá Lợi Tử! Pháp Dự-lưu không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; pháp Nhất-lai, Bất-hoàn, A-la-hán, Độc-giác không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được.

Xá Lợi Tử! Pháp Bồ tát không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được; pháp Như Lai không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được.

Xá Lợi Tử! Nói tóm lại: Thường hoặc vô thường, lạc hoặc khổ, ngã hoặc vô ngã, tịnh hoặc bất tịnh, không hoặc bất không, vô tướng hoặc hữu tướng, vô nguyện hoặc hữu nguyện, tịch tịnh hoặc bất tịch tịnh, viển ly hoặc bất viển ly, tạp nhiễm hoặc thanh tịnh, sanh hoặc diệt, hữu vi hoặc vô vi, hữu lậu hoặc vô lậu, thiện hoặc phi thiện, hữu tội hoặc vô tội, thế gian hoặc xuất thế gian, thuộc sanh tử hoặc thuộc Niết-bàn, quá khứ, vị lai hoặc hiện tại, thiện, bất thiện hoặc vô ký, sự ràng buộc trong cõi Dục, sự ràng buộc trong cõi Sắc hoặc sự ràng buộc trong cõi Vô Sắc, học, vô học, hoặc phi học phi vô học, kiến sở đoạn, tu sở đoạn hoặc phi sở đoạn, tại nội, tại ngoại, hoặc tại lưỡng gian, các pháp như vậy, đều không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được. Vì sao vậy? Vì do nội không, ngoại không, nội ngoại không, không không, đại không, thắng nghĩa không, hữu vi không, vô vi không, tất cánh không, vô tế không, tản không, vô biến dị không, bản tánh không, tự tướng không, cộng tướng không, nhất thiết pháp không, bất khả đắc không, vô tánh không, tự tánh không, vô tánh tự tánh không.

Xá Lợi Tử! Nếu đại Bồ-tát, khi tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa, mà thăm xét, quán sát kỹ tất cả các pháp như trên, đều không có sở hữu, chẳng thể nắm bắt được, thì tâm không chìm đắm, cũng chẳng lo âu, hối tiếc; tâm ấy chẳng kinh hoàng, chẳng sợ sệt, chẳng hãi hùng. Nên biết, đại Bồ-tát ấy, đối với Bát-nhã-ba-la-mật-đa, có khả năng thường chẳng xa lìa.

Khi ấy, Xá Lợi Tử hỏi Thiện Hiện: Vì duyên có gì mà biết là các đại Bồ-tát tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa, đối với Bát-nhã-ba-la-mật-đa có khả năng thường chẳng xa lìa?

Thiện Hiện đáp: Vì đại Bồ-tát khi tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa, biết như thật về Bát-nhã-ba-la-mật-đa, lìa tự tánh Bát-nhã-ba-la-mật-đa; biết như thật về tịnh lự, tinh tấn, an nhẫn, tịnh giới, bố thí Ba-la-mật-đa, lìa tự tánh tịnh lự cho đến bố thí Ba-la-mật-đa.

Xá Lợi Tử! Do đó, nên biết các đại Bồ-tát tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa ấy, đối với Bát-nhã-ba-la-mật-đa có khả năng thường chẳng xa lìa.

Xá Lợi Tử! Vì đại Bồ-tát ấy, khi tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa, biết như thật về sắc, lìa tự tánh sắc; biết như thật về thọ, tưởng, hành, thức, lìa tự tánh thọ, tưởng, hành, thức; biết như thật về nhãn xứ, lìa tự tánh nhãn xứ; biết như thật về nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ, lìa tự tánh nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ; biết như thật về sắc xứ, lìa tự tánh sắc xứ; biết như thật về thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ, lìa tự tánh thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ; biết như thật về nhãn giới, lìa tự tánh nhãn giới; biết như thật về sắc giới, nhãn thức giới và nhãn xúc cùng các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra, lìa tự tánh sắc giới, cho đến các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra; biết như thật về nhĩ giới, lìa tự tánh nhĩ giới; biết như thật về thanh giới, nhĩ thức giới và nhĩ xúc cùng các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra, lìa tự tánh thanh giới cho đến các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra; biết như thật về tỷ giới, lìa tự tánh tỷ giới; biết như thật về hương giới, tỷ thức giới và tỷ xúc, cùng các thọ do tỷ xúc làm duyên sanh ra, lìa tự tánh hương giới cho đến các thọ do tỷ xúc làm duyên sanh ra; biết như thật về thiệt giới, lìa tự tánh thiệt giới; biết như thật về vị giới, thiệt thức giới và thiệt xúc cùng các thọ do thiệt xúc làm duyên sanh ra, lìa tự tánh vị giới cho đến các thọ do thiệt xúc làm duyên sanh ra; biết như thật về thân giới, lìa tự tánh thân giới; biết như thật về xúc giới, thân thức giới và thân xúc cùng các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra, lìa tự tánh xúc giới cho đến các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra; biết như thật về ý giới, lìa tự tánh ý giới; biết như thật về pháp giới, ý thức giới và ý xúc cùng các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra, lìa tự tánh pháp giới cho đến các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra; biết như thật về địa giới, lìa tự tánh địa giới; biết như thật về thủy, hỏa, phong, không, thức giới, lìa tự tánh thủy, hỏa, phong, không, thức giới; biết như thật về thánh đế khổ, lìa tự tánh thánh đế khổ; biết như thật về thánh đế tập, diệt, đạo, lìa tự tánh thánh đế tập, diệt, đạo; biết như thật về vô minh, lìa tự tánh vô minh; biết như thật về hành, thức, danh sắc, lục xứ, thọ, ái, thủ, hữu, sanh, lão tử, sầu, than, khổ, ưu, não, lìa tự tánh hành cho đến lão tử, sầu, than, khổ, ưu, não; biết như thật về cái không nội, lìa tự tánh cái không nội; biết như thật về cái không ngoại, cái không nội ngoại, cái không không, cái không lớn, cái không thẳng nghĩa, cái không hữu vi, cái không vô vi, cái không rốt ráo, cái không không biên giới, cái không tản mạn, cái không không đôi khác, cái không bốn tánh, cái không tự tướng, cái

không cộng tướng, cái không tất cả pháp, cái không chẳng thể nắm bắt được, cái không không tánh, cái không tự tánh, cái không không tánh tự tánh; lia tự tánh cái không ngoại cho đến cái không không tánh tự tánh; biết như thật về bốn tịnh lực, lia tự tánh bốn tịnh lực; biết như thật về bốn vô lượng, bốn định vô sắc, lia tự tánh bốn vô lượng, bốn định vô sắc; biết như thật về năm loại mắt, lia tự tánh năm loại mắt; biết như thật về sáu phép thần thông, lia tự tánh sáu phép thần thông; biết như thật về bốn niệm trụ, lia tự tánh bốn niệm trụ; biết như thật về bốn chánh đoạn, bốn thân tức, năm căn, năm lực, bảy chi đẳng giác, tám chi thánh đạo, lia tự tánh bốn chánh đoạn cho đến tám chi thánh đạo; biết như thật về mười lực của Phật, lia tự tánh mười lực của Phật; biết như thật về bốn điều không sợ, bốn sự hiểu biết thông suốt, đại từ, đại bi, đại hỷ, đại xả, mười tám pháp Phật bất cộng, trí nhất thiết, trí đạo tướng, trí nhất thiết tướng, lia tự tánh bốn điều không sợ cho đến trí nhất thiết tướng; biết như thật về chơn như, lia tự tánh chơn như; biết như thật về pháp giới, pháp tánh, trụ pháp, định pháp, thật tế, tánh bình đẳng, tánh ly sanh, lia tự tánh pháp giới cho đến tánh ly sanh; biết như thật về Dự-lưu, lia tự tánh Dự-lưu; biết như thật về Nhất-lai, Bất-hoàn, A-la-hán, Độc-giác, lia tự tánh Nhất-lai cho đến Độc-giác; biết như thật về Bồ tát, lia tự tánh Bồ tát; biết như thật về Như Lai, lia tự tánh Như Lai; biết như thật về pháp thường, vô thường, lia tự tánh pháp thường, vô thường; biết như thật về pháp lạc, khổ, ngã, vô ngã, tịnh, bất tịnh, không, bất không, vô tướng, hữu tướng, vô nguyện, hữu nguyện, tịch tịnh, bất tịch tịnh, viễn ly, bất viễn ly, tạp nhiễm, thanh tịnh, sanh, diệt, hữu vi, vô vi, hữu lậu, vô lậu, thiện, phi thiện, hữu tội, vô tội, thế gian, xuất thế gian, thuộc sanh tử, thuộc Niết-bàn, lia tự tánh pháp lạc, khổ cho đến pháp thuộc sanh tử, thuộc Niết-bàn; biết như thật về pháp quá khứ, vị lai, hiện tại, lia tự tánh pháp quá khứ, vị lai, hiện tại; biết như thật về pháp thiện, bất thiện, vô ký, sự ràng buộc trong cõi Dục, sự ràng buộc trong cõi Sắc, sự ràng buộc trong cõi Vô Sắc, học, vô học, phi học phi vô học, kiến sở đoạn, tu sở đoạn, phi sở đoạn, tại nội, tại ngoại, tại lưỡng gian, lia tự tánh pháp thiện, bất thiện, vô ký cho đến tại nội, tại ngoại, tại lưỡng gian.

Xá Lợi Tử! Do đó nên biết, các đại Bồ-tát tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa ấy, đối với Bát-nhã-ba-la-mật-đa, có khả năng thường chẳng xa lìa.

Khi ấy, Xá Lợi Tử hỏi Thiện Hiện: Cái gì là tự tánh của Bát-nhã-ba-la-mật-đa? Cái gì là tự tánh của tịnh lực, tinh tấn, an nhẫn, tịnh

giới, bồ thí Ba-la-mật-đa? Cho đến cái gì là tự tánh của pháp tại nội, tại ngoại, tại lưỡng gian?

Thiện Hiện đáp: Vô tánh là tự tánh của Bát-nhã-ba-la-mật-đa; vô tánh là tự tánh của tịnh lực, tinh tấn, an nhẫn, tịnh giới, bồ thí Ba-la-mật-đa, cho đến vô tánh là tự tánh của pháp tại nội, tại ngoại, tại lưỡng gian.

Xá Lợi Tử! Do đó, nên biết Bát-nhã-ba-la-mật-đa, là tự tánh Bát-nhã-ba-la-mật-đa; tịnh lực, tinh tấn, an nhẫn, tịnh giới, bồ thí Ba-la-mật-đa, là tự tánh tịnh lực cho đến tự tánh bồ thí Ba-la-mật-đa; cho đến pháp tại nội, tại ngoại, tại lưỡng gian, là tự tánh pháp tại nội, tại ngoại, tại lưỡng gian.

Xá Lợi Tử! Bát-nhã-ba-la-mật-đa, là tướng Bát-nhã-ba-la-mật-đa; tịnh lực, tinh tấn, an nhẫn, tịnh giới, bồ thí Ba-la-mật-đa, là tướng tịnh lực cho đến bồ thí Ba-la-mật-đa; cho đến pháp tại nội, tại ngoại, tại lưỡng gian, là tướng pháp tại nội, tại ngoại, tại lưỡng gian.

Xá Lợi Tử! Tự tánh cũng là tự tánh, tướng cũng là tướng; tự tánh cũng là tướng, tướng cũng là tự tánh; tướng của tự tánh cũng là tự tánh của tướng, tự tánh của tướng cũng là tướng của tự tánh.

Khi ấy, Xá Lợi Tử nói với Thiện Hiện: Nếu đại Bồ-tát mà học những pháp ở trên, thì có khả năng hoàn thành trí nhất thiết tướng.

Thiện Hiện đáp: Đúng vậy! Đúng vậy! Đúng như Ngài nói, nếu đại Bồ-tát học những pháp trên, thì có khả năng hoàn thành trí nhất thiết tướng! Vì sao vậy? Xá Lợi Tử! Vì đại Bồ-tát ấy biết tất cả pháp không sanh, không hoàn thành.

Xá Lợi Tử hỏi: Do nhân duyên gì mà tất cả pháp không sanh, không hoàn thành?

Thiện Hiện đáp: Vì sắc là không, nên sự sanh và hoàn thành của sắc chẳng thể nắm bắt được; vì thọ, tưởng, hành, thức là không, nên sự sanh và hoàn thành của thọ, tưởng, hành, thức chẳng thể nắm bắt được; vì nhãn xứ là không, nên sự sanh và hoàn thành của nhãn xứ chẳng thể nắm bắt được; vì nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ là không, nên sự sanh và hoàn thành của nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ chẳng thể nắm bắt được; vì sắc xứ là không, nên sự sanh và hoàn thành của sắc xứ chẳng thể nắm bắt được; vì thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ là không, nên sự sanh và hoàn thành của thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ chẳng thể nắm bắt được; vì nhãn giới, sắc giới, nhãn thức giới và nhãn xúc, cùng các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra là không, nên sự sanh và hoàn thành của nhãn giới cho đến các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra

chẳng thể nắm bắt được; vì nhĩ giới, thanh giới, nhĩ thức giới và nhĩ xúc, cùng các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra là không, nên sự sanh và hoàn thành của nhĩ giới cho đến các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra chẳng thể nắm bắt được; vì tỷ giới, hương giới, tỷ thức giới và tỷ xúc, cùng các thọ do tỷ xúc làm duyên sanh ra là không, nên sự sanh và hoàn thành của tỷ giới cho đến các thọ do tỷ xúc làm duyên sanh ra chẳng thể nắm bắt được; vì thiệt giới, vị giới, thiệt thức giới và thiệt xúc cùng các thọ do thiệt xúc làm duyên sanh ra là không, nên sự sanh và hoàn thành của thiệt giới cho đến các thọ do thiệt xúc làm duyên sanh ra chẳng thể nắm bắt được; vì thân giới, xúc giới, thân thức giới và thân xúc cùng các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra là không, nên sự sanh và hoàn thành của thân giới cho đến các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra chẳng thể nắm bắt được; vì ý giới, pháp giới, ý thức giới và ý xúc cùng các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra là không, nên sự sanh và hoàn thành của ý giới cho đến các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra chẳng thể nắm bắt được; vì địa giới là không, nên sự sanh và hoàn thành của địa giới chẳng thể nắm bắt được; vì thủy, hỏa, phong, không, thức giới là không, nên sự sanh và hoàn thành của thủy, hỏa, phong, không, thức giới chẳng thể nắm bắt được; vì thánh đế khổ là không, nên sự sanh và hoàn thành của thánh đế khổ chẳng thể nắm bắt được; vì thánh đế tập, diệt, đạo là không, nên sự sanh và hoàn thành của thánh đế tập, diệt, đạo chẳng thể nắm bắt được; vì vô minh là không, nên sự sanh và hoàn thành của vô minh chẳng thể nắm bắt được; vì hành, thức, danh sắc, lục xứ, xúc, thọ, ái, thủ, hữu, sanh, lão tử, sầu, than, khổ, ưu, não là không, nên sự sanh và hoàn thành của hành cho đến lão tử, sầu, than, khổ, ưu, não chẳng thể nắm bắt được; vì cái không nội là không, nên sự sanh và hoàn thành của cái không nội chẳng thể nắm bắt được; vì cái không ngoại, cái không nội ngoại, cái không không, cái không lớn, cái không thắng nghĩa, cái không hữu vi, cái không vô vi, cái không rốt ráo, cái không không biên giới, cái không tản mạn, cái không không đối khác, cái không bản tánh, cái không tự tướng, cái không cộng tướng, cái không tất cả pháp, cái không chẳng thể nắm bắt được, cái không không tánh, cái không tự tánh, cái không không tánh tự tánh là không, nên sự sanh và hoàn thành của cái không ngoại cho đến cái không không tánh tự tánh chẳng thể nắm bắt được; vì bốn tịnh lự là không, nên sự sanh và hoàn thành của bốn tịnh lự chẳng thể nắm bắt được; vì bốn vô lượng, bốn định vô sắc là không, nên sự sanh và hoàn thành của bốn vô lượng, bốn định vô sắc chẳng thể nắm bắt được; vì năm loại mắt là không,

nên sự sanh và hoàn thành của năm loại mắt chẳng thể nắm bắt được; vì sáu phép thần thông là không, nên sự sanh và hoàn thành của sáu phép thần thông chẳng thể nắm bắt được; vì bố thí Ba-la-mật-đa là không, nên sự sanh và hoàn thành của bố thí Ba-la-mật-đa chẳng thể nắm bắt được; vì tịnh giới, an nhẫn, tinh tấn, tịnh lực, Bát-nhã-ba-la-mật-đa là không, nên sự sanh và hoàn thành của tịnh giới cho đến Bát-nhã-ba-la-mật-đa chẳng thể nắm bắt được; vì bốn niệm trụ là không, nên sự sanh và hoàn thành của bốn niệm trụ chẳng thể nắm bắt được; vì bốn chánh đoạn, bốn thần túc, năm căn, năm lực, bảy chi đẳng giác, tám chi thánh đạo là không, nên sự sanh và hoàn thành của bốn chánh đoạn cho đến tám chi thánh đạo chẳng thể nắm bắt được; vì mười lực của Phật là không, nên sự sanh và hoàn thành của mười lực của Phật chẳng thể nắm bắt được; vì bốn điều không sợ, bốn sự hiểu biết thông suốt, đại từ, đại bi, đại hỷ, đại xả, mười tám pháp Phật bất cộng, trí nhất thiết, trí đạo tướng, trí nhất thiết tướng là không, nên sự sanh và hoàn thành của bốn điều không sợ cho đến trí nhất thiết tướng chẳng thể nắm bắt được; vì chơn như là không, nên sự sanh và hoàn thành của chơn như chẳng thể nắm bắt được; vì pháp giới, pháp tánh, pháp trụ, pháp định, thật tế, tánh bình đẳng, tánh ly sanh là không, nên sự sanh và hoàn thành của pháp giới cho đến tánh ly sanh chẳng thể nắm bắt được; vì Dự-lưu là không, nên sự sanh và hoàn thành của Dự-lưu chẳng thể nắm bắt được; vì Nhất-lai, Bất-hoàn, A-la-hán, Độc-giác là không, nên sự sanh và hoàn thành của Nhất-lai cho đến Độc-giác chẳng thể nắm bắt được; vì Bồ tát là không, nên sự sanh và hoàn thành của Bồ tát chẳng thể nắm bắt được; vì Như Lai là không, nên sự sanh và hoàn thành của Như Lai chẳng thể nắm bắt được; vì pháp thường, vô thường là không, nên sự sanh và hoàn thành của pháp thường, vô thường chẳng thể nắm bắt được; vì pháp lạc, khổ, ngã, vô ngã, tịnh, bất tịnh, không, bất không, vô tướng, hữu tướng, vô nguyện, hữu nguyện, tịch tịnh, bất tịch tịnh, viễn ly, bất viễn ly, tạp nhiễm, thanh tịnh, sanh, diệt, hữu vi, vô vi, hữu lậu, vô lậu, thiện, bất thiện, hữu tội, vô tội, thế gian, xuất thế gian, thuộc sanh tử, thuộc Niết-bàn là không, nên sự sanh và hoàn thành của pháp lạc, khổ cho đến thuộc sanh tử, thuộc Niết-bàn chẳng thể nắm bắt được; vì pháp quá khứ, vị lai, hiện tại là không, nên sự sanh và hoàn thành của pháp quá khứ, vị lai, hiện tại chẳng thể nắm bắt được; vì pháp thiện, bất thiện, vô ký, sự ràng buộc ở cõi Dục, sự ràng buộc ở cõi Sắc, sự ràng buộc ở cõi Vô Sắc, học, vô học, phi học phi vô học, kiến sở đoạn, tu sở đoạn, phi sở đoạn, tại nội, tại ngoại, tại lưỡng gian là không, nên sự sanh và hoàn thành



của pháp thiện, bất thiện, vô ký cho đến tại nội, tại ngoại, tại lưỡng gian chẳng thể nắm bắt được.

Xá Lợi Tử! Nếu đại Bồ-tát học Bát-nhã-ba-la-mật-đa như vậy, thì liền tiếp cận trí nhất thiết tướng; đại Bồ-tát ấy tiếp cận như thật trí nhất thiết tướng như vậy, nên được thân thanh tịnh, được lời thanh tịnh, được ý thanh tịnh, được tướng thanh tịnh; đại Bồ-tát ấy được như thật thân thanh tịnh, được lời thanh tịnh, được ý thanh tịnh, được tướng thanh tịnh như vậy, nên chẳng sanh tâm câu hành tham, chẳng sanh tâm câu hành sân, chẳng sanh tâm câu hành si, chẳng sanh tâm câu hành mạn, chẳng sanh tâm câu hành siểm cường, chẳng sanh tâm câu hành san tham, chẳng sanh tâm câu hành tất cả kiến thủ. Đại Bồ-tát ấy, vì do chẳng sanh tâm câu hành tham cho đến chẳng sanh tâm câu hành tất cả kiến thủ, nên rốt ráo chẳng đọa vào trong thai nữ nhân, thường được hóa sanh, cũng vĩnh viễn không sanh vào các đường ác, trừ khi vì nhân duyên làm lợi lạc hữu tình; từ cõi Phật này đến cõi Phật khác, cung kính cúng dường, tôn trọng, ngợi khen chư Phật Thế Tôn, thành thực hữu tình, nghiêm tịnh cõi Phật, cho đến chứng đắc quả vị Giác ngộ cao tột, thường chẳng lìa Phật.

Xá Lợi Tử! Nếu đại Bồ-tát, muốn được công đức thù thắng lợi lạc như trên, thì nên học Bát-nhã-ba-la-mật-đa, chẳng nên xa lìa.

Lúc bấy giờ, Cụ thọ Thiện Hiện bạch Phật: Bạch Thế Tôn! Nếu đại Bồ-tát không có phương tiện thiện xảo, khi tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa, hoặc tu hành về sắc, hoặc tu hành về tướng của sắc, thì chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành về thọ, tướng, hành, thức, hoặc tu hành về tướng của thọ, tướng, hành, thức, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành về cái thường, vô thường của sắc, hoặc tu hành về cái tướng thường, vô thường của sắc, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành về cái thường, vô thường của thọ, tướng, hành, thức, hoặc tu hành về cái tướng thường, vô thường của thọ, tướng, hành, thức, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành về cái lạc, khổ của sắc, hoặc tu hành về cái tướng lạc, khổ của sắc, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành về cái lạc, khổ của thọ, tướng, hành, thức, hoặc tu hành về cái tướng lạc, khổ của thọ, tướng, hành, thức, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành về cái ngã, vô ngã của sắc, hoặc tu hành về cái tướng ngã, vô ngã của sắc, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành về cái ngã, vô ngã của thọ, tướng, hành, thức, hoặc tu hành về cái tướng ngã, vô ngã của thọ, tướng, hành, thức, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc

tu hành về cái tịnh, bất tịnh của sắc, hoặc tu hành về cái tướng tịnh, bất tịnh của sắc, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành về cái tịnh, bất tịnh của thọ, tưởng, hành, thức, hoặc tu hành về cái tướng tịnh, bất tịnh của thọ, tưởng, hành, thức, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành về cái không, bất không của sắc, hoặc tu hành về cái tướng không, bất không của sắc, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành về cái không, bất không của thọ, tưởng, hành, thức, hoặc tu hành về cái tướng không, bất không của thọ, tưởng, hành, thức, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành về cái vô tướng, hữu tướng của sắc, hoặc tu hành về cái tướng vô tướng, hữu tướng của sắc, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành về cái vô tướng, hữu tướng của thọ, tưởng, hành, thức, hoặc tu hành về cái tướng vô tướng, hữu tướng của thọ, tưởng, hành, thức, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành về cái vô nguyện, hữu nguyện của sắc, hoặc tu hành về cái tướng vô nguyện, hữu nguyện của sắc, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành về cái vô nguyện, hữu nguyện của thọ, tưởng, hành, thức, hoặc tu hành về cái tướng vô nguyện, hữu nguyện của thọ, tưởng, hành, thức, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành về cái tịch tịnh, bất tịch tịnh của sắc, hoặc tu hành về cái tướng tịch tịnh, bất tịch tịnh của sắc, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành về cái tịch tịnh, bất tịch tịnh của thọ, tưởng, hành, thức, hoặc tu hành về cái tướng tịch tịnh, bất tịch tịnh của thọ, tưởng, hành, thức, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành về cái viễn ly, bất viễn ly của sắc, hoặc tu hành về cái tướng viễn ly, bất viễn ly của sắc, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành về cái viễn ly, bất viễn ly của thọ, tưởng, hành, thức, hoặc tu hành về cái tướng viễn ly, bất viễn ly của thọ, tưởng, hành, thức, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa.

Bạch Thế Tôn! Nếu đại Bồ-tát không có phương tiện thiện xảo, thì khi tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa, hoặc tu hành nhãn xứ, hoặc tu hành cái tướng nhãn xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ, hoặc tu hành cái tướng nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái thường, vô thường của nhãn xứ, hoặc tu hành cái tướng thường, vô thường của nhãn xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái thường, vô thường của nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ, hoặc tu hành cái tướng thường, vô thường của nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái lạc,

khổ của nhãn xứ, hoặc tu hành cái tướng lạc, khổ của nhãn xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái lạc, khổ của nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ, hoặc tu hành về cái tướng lạc, khổ của nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành về cái ngã, vô ngã của nhãn xứ, hoặc tu hành về cái tướng ngã, vô ngã của nhãn xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái ngã, vô ngã của nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ, hoặc tu hành cái tướng ngã, vô ngã của nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịnh, bất tịnh của nhãn xứ, hoặc tu hành cái tướng tịnh, bất tịnh của nhãn xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịnh, bất tịnh của nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ, hoặc tu hành cái tướng tịnh, bất tịnh của nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái không, bất không của nhãn xứ, hoặc tu hành cái tướng không, bất không của nhãn xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái không, bất không của nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ, hoặc tu hành cái tướng không, bất không của nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô tướng, hữu tướng của nhãn xứ, hoặc tu hành cái tướng vô tướng, hữu tướng của nhãn xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô tướng, hữu tướng của nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ, hoặc tu hành cái tướng vô tướng, hữu tướng của nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô nguyện, hữu nguyện của nhãn xứ, hoặc tu hành cái tướng vô nguyện, hữu nguyện của nhãn xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô nguyện, hữu nguyện của nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ, hoặc tu hành về cái tướng vô nguyện, hữu nguyện của nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịch tịnh, bất tịch tịnh của nhãn xứ, hoặc tu hành cái tướng tịch tịnh, bất tịch tịnh của nhãn xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịch tịnh, bất tịch tịnh của nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ, hoặc tu hành cái tướng tịch tịnh, bất tịch tịnh của nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái viễn ly, bất viễn ly của nhãn xứ, hoặc tu hành cái tướng viễn ly, bất viễn ly của nhãn xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái viễn ly, bất viễn ly của nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ, hoặc tu hành cái tướng viễn ly, bất viễn ly của nhĩ, tỷ, thiệt, thân, ý xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành sắc xứ, hoặc tu hành cái tướng sắc xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành thanh,

hương, vị, xúc, pháp xứ, hoặc tu hành cái tướng thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái thường, vô thường của sắc xứ, hoặc tu hành cái tướng thường, vô thường của sắc xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái thường, vô thường của thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ, hoặc tu hành cái tướng thường, vô thường của thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái lạc, khổ của sắc xứ, hoặc tu hành cái tướng lạc, khổ của sắc xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái lạc, khổ của thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ, hoặc tu hành cái tướng lạc, khổ của thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái ngã, vô ngã của sắc xứ, hoặc tu hành cái tướng ngã, vô ngã của sắc xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái ngã, vô ngã của thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ, hoặc tu hành cái tướng ngã, vô ngã của thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịnh, bất tịnh của sắc xứ, hoặc tu hành cái tướng tịnh, bất tịnh của sắc xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịnh, bất tịnh của thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ, hoặc tu hành cái tướng tịnh, bất tịnh của thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái không, bất không của sắc xứ, hoặc tu hành cái tướng không, bất không của sắc xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái không, bất không của thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ, hoặc tu hành cái tướng không, bất không của thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô tướng, hữu tướng của sắc xứ, hoặc tu hành cái tướng vô tướng, hữu tướng của sắc xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô tướng, hữu tướng của thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ, hoặc tu hành cái tướng vô tướng, hữu tướng của thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô nguyện, hữu nguyện của sắc xứ, hoặc tu hành cái tướng vô nguyện, hữu nguyện của sắc xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô nguyện, hữu nguyện của thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ, hoặc tu hành cái tướng vô nguyện, hữu nguyện của thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịch tịnh, bất tịch tịnh của sắc xứ, hoặc tu hành cái tướng tịch tịnh, bất tịch tịnh của sắc xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịch tịnh, bất tịch tịnh của thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ, hoặc tu

hành cái tướng tịch tịnh, bất tịch tịnh của thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái viễn ly, bất viễn ly của sắc xứ, hoặc tu hành cái tướng viễn ly, bất viễn ly của sắc xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái viễn ly, bất viễn ly của thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ, hoặc tu hành cái tướng viễn ly, bất viễn ly của thanh, hương, vị, xúc, pháp xứ, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa.

Bạch Thế Tôn! Nếu đại Bồ-tát không có phương tiện thiện xảo, thì khi tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa, hoặc tu hành nhãn giới, sắc giới, nhãn thức giới và nhãn xúc cùng các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng nhãn giới cho đến cái tướng của các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái thường, vô thường của nhãn giới, sắc giới, nhãn thức giới và nhãn xúc cùng các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng thường, vô thường của nhãn giới cho đến các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái lạc, khổ của nhãn giới, sắc giới, nhãn thức giới và nhãn xúc cùng các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng lạc, khổ của nhãn giới cho đến các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái ngã, vô ngã của nhãn giới, sắc giới, nhãn thức giới và nhãn xúc cùng các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng ngã, vô ngã của nhãn giới cho đến các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịnh, bất tịnh của nhãn giới, sắc giới, nhãn thức giới và nhãn xúc cùng các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng tịnh, bất tịnh của nhãn giới cho đến các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái không, bất không của nhãn giới, sắc giới, nhãn thức giới và nhãn xúc, cùng các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng không, bất không của nhãn giới cho đến các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô tướng, hữu tướng của nhãn giới, sắc giới, nhãn thức giới và nhãn xúc, cùng các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng vô tướng, hữu tướng của nhãn giới cho đến các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô nguyện, hữu nguyện của nhãn giới, sắc giới, nhãn thức giới và nhãn xúc cùng các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng vô nguyện, hữu nguyện của nhãn giới

cho đến các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịch tịnh, bất tịch tịnh của nhãn giới, sắc giới, nhãn thức giới và nhãn xúc cùng các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng tịch tịnh, bất tịch tịnh của nhãn giới cho đến các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái viển ly, bất viển ly của nhãn giới, sắc giới, nhãn thức giới và nhãn xúc cùng các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng viển ly, bất viển ly của nhãn giới cho đến các thọ do nhãn xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành nhĩ giới, thanh giới, nhĩ thức giới và nhĩ xúc cùng các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng nhĩ giới cho đến các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái thường, vô thường của nhĩ giới, thanh giới, nhĩ thức giới và nhĩ xúc cùng các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng thường, vô thường của nhĩ giới cho đến các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái lạc, khổ của nhĩ giới, thanh giới, nhĩ thức giới và nhĩ xúc cùng các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng lạc, khổ của nhĩ giới cho đến các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái ngã, vô ngã của nhĩ giới, thanh giới, nhĩ thức giới và nhĩ xúc cùng các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng ngã, vô ngã của nhĩ giới cho đến các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịnh, bất tịnh của nhĩ giới, thanh giới, nhĩ thức giới và nhĩ xúc cùng các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra ; hoặc tu hành cái tướng tịnh, bất tịnh của nhĩ giới cho đến các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái không, bất không của nhĩ giới, thanh giới, nhĩ thức giới và nhĩ xúc, cùng các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng không, bất không của nhĩ giới cho đến các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô tướng, hữu tướng của nhĩ giới, thanh giới, nhĩ thức giới và nhĩ xúc, cùng các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng vô tướng, hữu tướng của nhĩ giới cho đến các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô nguyện, hữu nguyện của nhĩ giới, thanh giới, nhĩ thức giới và nhĩ xúc cùng các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng vô nguyện, hữu nguyện của nhĩ giới cho đến các thọ

do nhĩ xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịch tịnh, bất tịch tịnh của nhĩ giới, thanh giới, nhĩ thức giới và nhĩ xúc cùng các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng tịch tịnh, bất tịch tịnh của nhĩ giới cho đến các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái viễn ly, bất viễn ly của nhĩ giới, thanh giới, nhĩ thức giới và nhĩ xúc, cùng các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng viễn ly, bất viễn ly của nhĩ giới cho đến các thọ do nhĩ xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành tỷ giới, hương giới, tỷ thức giới và tỷ xúc cùng các thọ do tỷ xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng tỷ giới cho đến các thọ do tỷ xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái thường, vô thường của tỷ giới, hương giới, tỷ thức giới và tỷ xúc cùng các thọ do tỷ xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng thường, vô thường của tỷ giới cho đến các thọ do tỷ xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái lạc, khổ của tỷ giới, hương giới, tỷ thức giới và tỷ xúc, cùng các thọ do tỷ xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng lạc, khổ của tỷ giới cho đến các thọ do tỷ xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái ngã, vô ngã của tỷ giới, hương giới, tỷ thức giới và tỷ xúc, cùng các thọ do tỷ xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng ngã, vô ngã của tỷ giới cho đến các thọ do tỷ xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịnh, bất tịnh của tỷ giới, hương giới, tỷ thức giới và tỷ xúc, cùng các thọ do tỷ xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng tịnh, bất tịnh của tỷ giới cho đến các thọ do tỷ xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái không, bất không của tỷ giới, hương giới, tỷ thức giới và tỷ xúc, cùng các thọ do tỷ xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng không, bất không của tỷ giới cho đến các thọ do tỷ xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô tướng, hữu tướng của tỷ giới, hương giới, tỷ thức giới và tỷ xúc, cùng các thọ do tỷ xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng vô tướng, hữu tướng của tỷ giới cho đến các thọ do tỷ xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô nguyện, hữu nguyện của tỷ giới, hương giới, tỷ thức giới và tỷ xúc, cùng các thọ do tỷ xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng vô nguyện, hữu nguyện của tỷ giới cho đến các thọ do tỷ xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-

mật-đa; hoặc tu hành cái tịch tịnh, bất tịch tịnh của tử giới, hương giới, tử thức giới và tử xúc, cùng các thọ do tử xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng tịch tịnh, bất tịch tịnh của tử giới cho đến các thọ do tử xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái viễn ly, bất viễn ly của tử giới, hương giới, tử thức giới và tử xúc, cùng các thọ do tử xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng viễn ly, bất viễn ly của tử giới cho đến các thọ do tử xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành hành thiết giới, vị giới, thiết thức giới và thiết xúc cùng các thọ do thiết xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng thiết giới cho đến các thọ do thiết xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái thường, vô thường của thiết giới, vị giới, thiết thức giới và thiết xúc cùng các thọ do thiết xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng thường, vô thường của thiết giới cho đến các thọ do thiết xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái lạc, khổ của thiết giới, vị giới, thiết thức giới và thiết xúc cùng các thọ do thiết xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng lạc, khổ của thiết giới cho đến các thọ do thiết xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái ngã, vô ngã của thiết giới, vị giới, thiết thức giới và thiết xúc cùng các thọ do thiết xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng ngã, vô ngã của thiết giới cho đến các thọ do thiết xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịnh, bất tịnh của thiết giới, vị giới, thiết thức giới và thiết xúc cùng các thọ do thiết xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng tịnh, bất tịnh của thiết giới cho đến các thọ do thiết xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái không, bất không của thiết giới, vị giới, thiết thức giới và thiết xúc cùng các thọ do thiết xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng không, bất không của thiết giới cho đến các thọ do thiết xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô tướng, hữu tướng của thiết giới, vị giới, thiết thức giới và thiết xúc cùng các thọ do thiết xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng vô tướng, hữu tướng của thiết giới cho đến các thọ do thiết xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô nguyện, hữu nguyện của thiết giới, vị giới, thiết thức giới và thiết xúc cùng các thọ do thiết xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng vô nguyện, hữu nguyện của thiết giới cho đến các thọ do thiết xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-



ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịch tịnh, bất tịch tịnh của thiết giới, vị giới, thiết thức giới và thiết xúc cùng các thọ do thiết xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng tịch tịnh, bất tịch tịnh của thiết giới cho đến các thọ do thiết xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái viễn ly, bất viễn ly của thiết giới, vị giới, thiết thức giới và thiết xúc cùng các thọ do thiết xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng viễn ly, bất viễn ly của thiết giới cho đến các thọ do thiết xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành thân giới, xúc giới, thân thức giới và thân xúc cùng các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng thân giới cho đến các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái thường, vô thường của thân giới, xúc giới, thân thức giới và thân xúc cùng các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng thường, vô thường của thân giới cho đến các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái lạc, khổ của thân giới, xúc giới, thân thức giới và thân xúc cùng các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng lạc, khổ của thân giới cho đến các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái ngã, vô ngã của thân giới, xúc giới, thân thức giới và thân xúc cùng các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng ngã, vô ngã của thân giới cho đến các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịnh, bất tịnh của thân giới, xúc giới, thân thức giới và thân xúc cùng các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng tịnh, bất tịnh của thân giới cho đến các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái không, bất không của thân giới, xúc giới, thân thức giới và thân xúc cùng các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng không, bất không của thân giới cho đến các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô tướng, hữu tướng của thân giới, xúc giới, thân thức giới và thân xúc cùng các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng vô tướng, hữu tướng của thân giới cho đến các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô nguyện, hữu nguyện của thân giới, xúc giới, thân thức giới và thân xúc cùng các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng vô nguyện, hữu nguyện của thân giới cho đến các thọ do thân xúc làm

duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịch tịnh, bất tịch tịnh của thân giới, xúc giới, thân thức giới và thân xúc cùng các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng tịch tịnh, bất tịch tịnh của thân giới cho đến các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái viễn ly, bất viễn ly của thân giới, xúc giới, thân thức giới và thân xúc cùng các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng viễn ly, bất viễn ly của thân giới cho đến các thọ do thân xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành ý giới, pháp giới, ý thức giới và ý xúc cùng các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng ý giới cho đến các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái thường, vô thường của ý giới, pháp giới, ý thức giới và ý xúc cùng các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng thường, vô thường của ý giới cho đến các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái lạc, khổ của ý giới, pháp giới, ý thức giới và ý xúc cùng các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng lạc, khổ của ý giới cho đến các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái ngã, vô ngã của ý giới, pháp giới, ý thức giới và ý xúc cùng các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng ngã, vô ngã của ý giới cho đến các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịch, bất tịch của ý giới, pháp giới, ý thức giới và ý xúc cùng các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng tịch, bất tịch của ý giới cho đến các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái không, bất không của ý giới, pháp giới, ý thức giới và ý xúc cùng các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng không, bất không của ý giới cho đến các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô tướng, hữu tướng của ý giới, pháp giới, ý thức giới và ý xúc cùng các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng vô tướng, hữu tướng của ý giới cho đến các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô nguyện, hữu nguyện của ý giới, pháp giới, ý thức giới và ý xúc cùng các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng vô nguyện, hữu nguyện của ý giới cho đến các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịch tịnh, bất tịch tịnh của ý giới,

pháp giới, ý thức giới và ý xúc cùng các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng tịch tịnh, bất tịch tịnh của ý giới cho đến các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái viễn ly, bất viễn ly của ý giới, pháp giới, ý thức giới và ý xúc cùng các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra; hoặc tu hành cái tướng viễn ly, bất viễn ly của ý giới cho đến các thọ do ý xúc làm duyên sanh ra, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa.

Bạch Thế Tôn! Nếu đại Bồ-tát không có phương tiện thiện xảo, thì khi tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa, hoặc tu hành địa giới, hoặc tu hành cái tướng địa giới, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành thủy, hỏa, phong, không, thức giới, hoặc tu hành cái tướng thủy, hỏa, phong, không, thức giới, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái thường, vô thường của địa giới, hoặc tu hành cái tướng của thường, vô thường của địa giới, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái thường, vô thường của thủy, hỏa, phong, không, thức giới, hoặc tu hành cái tướng thường, vô thường của thủy, hỏa, phong, không, thức giới, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái lạc, khổ của địa giới, hoặc tu hành cái tướng lạc, khổ của địa giới, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái lạc, khổ của thủy, hỏa, phong, không, thức giới, hoặc tu hành cái tướng lạc, khổ của thủy, hỏa, phong, không, thức giới, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái ngã, vô ngã của địa giới, hoặc tu hành cái tướng ngã, vô ngã của địa giới, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái ngã, vô ngã của thủy, hỏa, phong, không, thức giới, hoặc tu hành cái tướng ngã, vô ngã của thủy, hỏa, phong, không, thức giới, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịnh, bất tịnh của địa giới, hoặc tu hành cái tướng tịnh, bất tịnh của địa giới, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịnh, bất tịnh của thủy, hỏa, phong, không, thức giới, hoặc tu hành cái tướng tịnh, bất tịnh của thủy, hỏa, phong, không, thức giới, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái không, bất không của địa giới, hoặc tu hành cái tướng không, bất không của địa giới, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái không, bất không của thủy, hỏa, phong, không, thức giới, hoặc tu hành cái tướng không, bất không của thủy, hỏa, phong, không, thức giới, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô tướng, hữu tướng của địa giới, hoặc tu hành cái tướng vô tướng, hữu tướng của địa giới, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc

tu hành cái vô tướng, hữu tướng của thủy, hỏa, phong, không, thức giới, hoặc tu hành cái tướng vô tướng, hữu tướng của thủy, hỏa, phong, không, thức giới, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô nguyện, hữu nguyện của địa giới, hoặc tu hành cái tướng vô nguyện, hữu nguyện của địa giới, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái vô nguyện, hữu nguyện của thủy, hỏa, phong, không, thức giới, hoặc tu hành cái tướng vô nguyện, hữu nguyện của thủy, hỏa, phong, không, thức giới, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịch tịnh, bất tịch tịnh của địa giới, hoặc tu hành cái tướng tịch tịnh, bất tịch tịnh của địa giới, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái tịch tịnh, bất tịch tịnh của thủy, hỏa, phong, không, thức giới, hoặc tu hành cái tướng tịch tịnh, bất tịch tịnh của thủy, hỏa, phong, không, thức giới, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái viễn ly, bất viễn ly của địa giới, hoặc tu hành cái tướng viễn ly, bất viễn ly của địa giới, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa; hoặc tu hành cái viễn ly, bất viễn ly của thủy, hỏa, phong, không, thức giới, hoặc tu hành cái tướng viễn ly, bất viễn ly của thủy, hỏa, phong, không, thức giới, chẳng phải là tu hành Bát-nhã-ba-la-mật-đa.

Quyển Thứ 38

**HẾT**